

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ ΤΟΥ ΣΙΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Οι σχέσεις της Κύπρου με την Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά έχουν τις απαρχές τους στους πρώτους αιώνες της λειτουργίας της Μονής, όταν αρκετοί Κύπριοι εντάχθηκαν στην αδελφότητά της και με τον τρόπο της ζωής τους ἡ τα συγγράμματά τους έδωσαν έργο διαχρονικής αξίας. Σταδιακά, ανάμεσα στην Κύπρο και το Σινά, δημιουργήθηκε ένα πολύπλευρο πλέγμα σχέσεων, που είχε ισχυρές προεκτάσεις, ιδίως στους τομείς της τέχνης και της γεωκτησίας. Σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό διαδραμάτισαν τα μετόχια, που είχε το Σινά στην Κύπρο, τουλάχιστον από την περίοδο της Λατινοκρατίας (1191-1571).

Ανάμεσα στα μετόχια αυτά, όπως πληροφορούμαστε από έγγραφο σε σιναϊτικό κώδικα του 14ου ή 15ου αιώνα, περιλαμβάνεται και το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής στο χωριό Βασίλεια¹. Από άλλες πηγές γνωρίζουμε για την ύπαρξη, την ίδια περίοδο, και ενός δεύτερου μετοχίου του Σινά στην Κύπρο, αυτού του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη στο Χα Ποτάμι². Για τη κτημοσύνη του Σινά στην Κύπρο μαρτυρούν επίσης βούλλα του Πάπα Ονώριου Γ' του 1217, με την οποία απευθύνεται στον Επίσκοπο Σινά Συμεών και τον διαβεβαιώνει ότι αναλαμβάνει υπό την προστασία του την περιουσία του Σινά, καθώς και επιστολές του Πάπα Ιωάννη ΚΒ' (1316 - 1334) προς το βασιλιά της Κύπρου Ούγο Δ' (1324-1359) και προς τους αντιπροσώπους, που είχε το Βατικανό στην Κύπρο, με τις οποίες ζητεί από τον μεν πρώτο να προστατεύει τα σιναϊτικά κτήματα, από δε τους δεύτερους να παραδώσουν στο μοναστήρι του

1. Το σχετικό έγγραφο δημοσίευσε ο Κωνσταντίνος Άμαντος. Βλ. Κωνσταντίνου Άμαντου, Σιναϊτικά Μνημεία Ανέκδοτα, Αθήναι 1928, σ. 36-37 με αναφορά στη σελ. 59 του σιναϊτικού κώδικα 2197.

2. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός στο κεφάλαιο: «Περί των χωρίων χωρίς τείχη οπού ευρίσκοντο εις την Νήσον επί των Λουζινιανών», αναφέρει τα ακόλουθα: «Οι μοναχοί του Σινά Όρους ώριζαν το Μοναστήριον της Βασίλιας εις την Λάπιθον και εις την Πάφον το Μοναστήριον του Αγίου Γεωργίου Πυργώτη». Βλ. Αρχιμανδρίτου Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, Ενετίσιν 1788, σ. 52.

Σινά την εκκλησία της Θεοτόκου, που βρισκόταν στην πόλη της Αμμοχώστου. Παρόμοια μαρτυρία έχουμε και από έγγραφα του Βενετού δόγη Ιωάννη Mocenigo, των ετών 1480-1481³.

Η κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς, το 1571, συνέτεινε ώστε Κύπρος και Σινά να βρεθούν κάτω από κοινή κεντρική διοίκηση, αυτή των κατακτητών, και να συνεχίσουν την ιστορική τους πορεία μέσα στα ίδια κοινωνικοοικονομικά πλαίσια. Στο μεταξύ, τα σουλτανικά βεράτια και τα προνόμια, που παραχωρήθηκαν στη μονή, της επέτρεψαν να διατηρήσει την κτημασύνη της και να αποκρούσει οριστικά την απειλή της οικονομικής κατάρρευσης. Από σιναϊτικό κώδικα της περιόδου της Τουρκοκρατίας πληροφορούμαστε ότι λειτουργούσαν τότε στην Κύπρο τέσσερα μετόχια του Σινά, αυτά της Αγίας Παρασκευής στη Βασίλεια, του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη στο Χα Ποτάμι, του Αγίου Ορέστη στη Χρυσοχού και της Ελεούσας στο Ριζοκάρπασο⁴. Με την πάροδο του χρόνου τα μετόχια αυτά εξελίχθηκαν σε γεωργοκτηνοτροφικά κέντρα και σε κανάλια σύνδεσης με το Σινά. Από κατάστιχο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, του έτους 1800, γνωρίζουμε ότι σε τρία από αυτά υπηρετούσαν τότε δεκαέξι άνδρες - δεν έχουμε πληροφορίες για τις γυναίκες υπηρέτριες - τέσσερις στην Αγία Παρασκευή, οκτώ στον Άγιο Γεώργιο και τέσσερις στην Ελεούσα⁵. Από άλλο κατάστιχο, που χρονολογείται στα 1825, πληροφορούμαστε ότι το έτος εκείνο ήταν σε λειτουργία και τα τέσσερα μετόχια και απασχολούσαν είκοσι δύο υπηρέτες, οκτώ η Αγία Παρασκευή, έξι ο Άγιος Γεώργιος, πέντε η Ελεούσα και τρεις ο Άγιος Ορέστης⁶.

Πιο αξιόλογο από τα μετόχια αυτά ήταν η Αγία Παρασκευή. Από σχετική επιγραφή, που υπήρχε στο μετόχιο, γνωρίζουμε ότι ο ναός του κτίστηκε το 1518 από

3. Πολλά στοιχεία για τις σχέσεις αυτές του Σινά με την Κύπρο κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας παραθέτει ο Κωνσταντίνος Άμαντος. Βλ. Κωνσταντίνου Άμαντου, Σύντομος Ιστορία της Ιεράς Μονής του Σινά, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 35-37, 39.

4. Κ. Άμαντου, Σύντομος Ιστορία της Ιεράς Μονής του Σινά, ό.π., σ. 99, με παραπομπή στη σελ. 91 του σιναϊτικού κώδικα αρ. 2197.

5. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Κατάστιχο II (1800), σ. 1, 7, 17.

6. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Κατάστιχο VI (1825), σ. 324.

τον Ανδρέα Μαυρέσιο Καβαλλάρη⁷, πιθανόν σε χώρο όπου παλαιότερα υπήρχε άλλος ναός⁸. Σύμφωνα με τοπική παράδοση η κτηματική περιουσία του οφειλόταν σε δωρεά Ελληνίδας ορθόδοξης αρχόντισσας, συζύγου ευγενούς Βενετού⁹. Σώζονται πολλές αναφορές, τόσο από ξένους περιηγητές, όσο και από Κύπριους ιστορικούς και χρονογράφους, οι οποίοι παραθέτουν πολύτιμα στοιχεία για τη συμβολή του στην οικονομική στήριξη της κεντρικής μονής. Ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, που το επισκέφθηκε το 1735, αναφέρει πως ήταν αρκετά πλούσιο και σ' αυτό διέμεναν τρεις έως τέσσερις μοναχοί¹⁰. Το 1821 δύο από τους Σιναΐτες μοναχούς, οι οποίοι υπηρετούσαν στην Κύπρο και πιθανότατα στο μετόχιο αυτό, οι Νεόφυτος Ζωγράφος από τη Ζάκυνθο και Κοσμάς από την Κρήτη, συνελήφθηκαν από τους Τούρκους κατακτητές και εκτελέστηκαν μαζί με τους Αρχιερείς και τους προκρίτους του τόπου. Ο Γεώργιος Κηπιάδης στο σχετικό κατάλογο των μαρτύρων του Ιουλίου του 1821 δεν αναφέρει τα ονόματα των δυο, διότι, όπως σημειώνει, «τη του χρόνου παρελεύσει παρεδόθησαν εις την λήθη»¹¹. Ο πρώτος που αναφέρει τα ονόματά τους είναι ο Αθανάσιος Σακκελάριος το 1890¹², αγνοούμε όμως τις πηγές που χρησιμοποίησε¹³.

7. Ανδρέου Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», Κυπριακά Σπουδαί 21 (1957) 52.

8. «Το παρεκκλήσιον του μοναστηρίου όπερ φαίνεται ότι αρχικώς ήτο σημαντικής αρχαιότητος, υπέστη δυστυχώς πολλάς επιδιορθώσεις και τροποποιήσεις, ώστε να καθίσταται λίαν δύσκολος η εξακρίβωσις των αρχαϊκών αυτού γνωρισμάτων...». Βλ. Ιερωνύμου Περιστιάνη, Γενική Ιστορία της Νήσου Κύπρου, Λευκωσία 1910, σ. 144-145.

9. Α. Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 52.

10. Α. Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 31

11. Γεωργίου Κηπιάδη, Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών, Αλεξάνδρεια 1888, σ.16.

12. Αθανασίου Σακκελαρίου, Τα Κυπριακά, τ. Α΄, Αθήναι 1890, σ. 584.

13. Αναφορά στους δύο Σιναΐτες μοναχούς γίνεται από πολλούς ιστορικούς μεταγενέστερων χρόνων. Χαρακτηριστικά βλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Η

Σημαντική πηγή πληροφοριών για την ιστορία, τόσο του μετοχίου της Αγίας Παρασκευής, όσο και των άλλων μετοχίων του Σινά στην Κύπρο, είναι τα οθωμανικά έγγραφα της μονής. Το παλαιότερο από τα εκδοθέντα, το οποίο αναφέρεται στο μετόχιο της Αγίας Παρασκευής, είναι του έτους 1642 και πρόκειται για ιλάμι (δηλαδή έγγραφο) του διοικητή της Κύπρου, με το οποίο διατάσσει τους στρατιώτες του φρουρίου της Κερύνειας να μην ενοχλούν την κτηματική περιουσία του μετοχίου - ελαιόδενδρα, χαρουπόδενδρα, κήπους και χωράφια¹⁴. Για την προστασία των ίδιων κτημάτων αναφέρεται και διαταγή του διοικητή της Αιγύπτου προς τον καδή της Κερύνειας¹⁵, ενώ από παρόμοια έγγραφα των ετών 1634, 1640, 1652, 1677, 1688, 1695 και 1734 γνωρίζουμε ότι το Σινά είχε ικανοποιητική κτηματική περιουσία σε διάφορα μέρη της Κύπρου¹⁶. Στο μετόχιο της Αγίας Παρασκευής αναφέρονται και

Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, Αθήναι 1929 σ. 113· Λοΐζου Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, Λευκωσία 1975, σ. 206. Ο επίσημος κατάλογος προγραφών του 1821, που εξέδωσε ο Ιωάννης Θεοχαρίδης, περιλαμβάνει τους «ιερωμένο Γιακουμή από τη Βασίλεια» και «Οικονόμο από την Βασίλεια», του οποίου, όμως, δεν αναφέρεται το όνομα, χωρίς να δίνει επιπρόσθετα στοιχεία. Βλ. Ιωάννη Θεοχαρίδη, «Οι Κύπριοι προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη Οθωμανική πηγή», Δωδώνη 21 (1995) 79. Σε κώδικα της Μονής του Σινά αναφέρεται ότι εκτελέστηκαν τότε ο Οικονόμος Νεόφυτος και ο Οικονόμος Θεόδουλος, οι οποίοι υπηρετούσαν στα μετόχια της Βασίλειας και του Χα Ποτάμι αντιστοίχως. Στον ίδιο κώδικα αναφέρεται ότι οι Τούρκοι εκτέλεσαν τότε και το «γέροντα Ιάκωβο», ο οποίος ήταν στη συνοδεία του Νεοφύτου. Πρόκειται, πιθανότατα, για ιερωμένο υπηρέτη του μετοχίου της Βασίλειας, που ταυτίζεται με τον «ιερωμένο Γιακουμή» του καταλόγου των προγραφέντων. Βλ. Δ. Τσάμη - Κ. Κατσάνη, Το Μαρτυρολόγιον του Σινά, Σιναϊτικά Κείμενα 2, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 30.

14. Παύλου Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών 10 (1980) 359.

15. Παύλου Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 384.

16. Παύλου Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 352-354, 358, 399.

δύο αντίγραφα σουλτανικών φερμανιών του 1809. Με το μεν πρώτο εντελλόταν ο μουχασίλης (δηλαδή ο διοικητικός υπάλληλος, ο εντεταλμένος με τα καθήκοντα αντιπροσώπου του νομάρχη) της Κύπρου να εξετάσει τα γεγονότα σύμφωνα με τα οποία κάτοικοι της Λευκωσίας αφαίρεσαν με τη βία 1.000 γρόσια από τον Σιναϊτη μοναχό, ο οποίος υπηρετούσε σ' αυτό. Το δε δεύτερο είχε αποδέκτη τις αρχές του νησιού, οι οποίες καλούνταν να αποτρέψουν τη διεκδίκηση του πόσιμου νερού του μετοχίου από οποιοδήποτε άλλο, εκτός από τους μοναχούς - δικαιούχους¹⁷.

Ο Άγιος Γεώργιος ο Πυργώτης αποτέλεσε επίσης εξάρτημα του Σινά από τα χρόνια της Λατινοκρατίας. Σύμφωνα με σχετική επιγραφή, που σώζεται στο ναό, η σημερινή εκκλησία ανηγέρθη στα 1609. Στο μετόχιο αυτό άλλοτε διέμεναν μοναχοί και άλλοτε λαϊκοί, οι οποίοι ενοικίαζαν τα κτήματά του. Παρουσία Σιναϊτη μοναχού μαρτυρείται από το 1769, οπότε ο μοναχός Παγκράτιος παρέλαβε τη διαχείρισή του από τον τότε Μητροπολίτη Πάφου Άγιο Πανάρετο (1767-1790)¹⁸.

Το μετόχιο της Παναγίας της Ελεούσας του Ριζοκαρπάσου, όπως πληροφορούμαστε από σημείωμα σε σιναϊτικό κώδικα, αποκτήθηκε από τη μονή του Σινά το 1710: «1710, Δεκεμβρίου 22. Ευγάλαμεν τον γέροντα Αθανάσιο Οικονόμον δια το Καρπάσι εις Κύπρον του εδώσαμεν δια την εξαγοράν του περιβολίου φλωρία βενέτικα 400, ήγουν τετρακόσια, έλαβε και δια έξοδον του φλωρία 50, εδώσαμέν του και ακόμη τα συνενοημένα έξοδα δια τον δρόμον γρ. 25»¹⁹. Η εκκλησία του μετοχίου είναι κτίσμα του 15ου αιώνα²⁰ και βρίσκεται «επί μαγευτικοτάτης τοποθεσίας επί

17.Παύλου Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 346-347. Για το μετόχιο της Αγίας Παρασκευής βλ. επίσης: George Jeffery, A description of the Historic Monuments of Cyprus, Nicosia 1918, σ. 321-322· Νεοκλή Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρῳ, Λάρνακα 1950, σ. 144.

18. Ιωάννου Τσικνοπούλλου, Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου, Λευκωσία 1971, σ. 231· Για το ίδιο μετόχιο βλ. G. Jeffery, A description of the Historic Monuments of Cyprus, ό.π., σ. 386.

19. Σιναίου Πορφυρίου, «Σιναϊτικά», Νέα Σιών 31 (1936) 294.

20. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Ελεούσας Παναγίας εκκλησία, Ριζοκάρπασο», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 5ος, σ. 45-46. Αναφορά στη σχέση Σινά και

υψηλού οροπεδίου καταφύτου εκ πεύκων και διαφόρων άλλων αγρίων δένδρων»²¹. Το μετόχιο της Ελεούσας, όπως συνέβαινε και με τα υπόλοιπα μετόχια, ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες και τη γενικότερη κατάσταση της μονής του Σινά, επανδρώνετο ή ενοικιάζετο σε ντόπιους, που καλλιεργούσαν τα κτήματά του. Σύμφωνα με τοπική παράδοση, όταν κάποιος κυνηγημένος από τους κατακτητές κατέφευγε στο προαύλιό του, αμέσως έπαινε η δίωξή του²².

Για το τέταρτο μετόχιο, αυτό του Αγίου Ορέστη, οι πληροφορίες είναι ελάχιστες και περιορίζονται στις σχετικές αναφορές του σιναϊτικού κώδικα 2197 και του καταστίχου VI του 1825 της Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Περιήλθε, μάλλον, στην κτημοσύνη της μονής στα τέλη του 18ου και εγκατελείφθη στα μέσα του 19ου αιώνα.

Μετόχιο της Ιεράς Μονής του Σινά στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας (1571-1878) ήταν και το μοναστήρι της Παναγίας της Κρινιώτισσας στον Πενταδάκτυλο. Το 1735, που το επισκέφθηκε ο Μπάρσκυ, ο οποίος παρέχει τη σχετική πληροφορία, ήταν ήδη εγκατελειμμένο και ετοιμόρροπο²³. Σύμφωνα με την παράδοση, την οποία αναφέρει ο Μπάρσκυ, η Κρινιώτισσα ήταν αρχικά το κυρίως μετόχιο του Σινά στην περιοχή, αλλά αργότερα περιήλθε σε δεύτερη μοίρα. Προηγουμένως υπήρξε, για κάποιο διάστημα, μετόχιο του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων και, όπως μας πληροφορεί σημείωμα σε παλαιό χειρόγραφο, σ' αυτό λειτουργούσε σχολείο, κατά το 16ο αιώνα. Από το ίδιο μετόχιο σώζεται και ένα δεύτερο χειρόγραφο σχετικό με τα περιουσιακά του στοιχεία²⁴. Ο ημιερειπωμένος

Ελεούσας Ριζοκαρπάσου γίνεται και από το Νεοκλή Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρω, ό.π., σ. 116.

21. Γεωργίου Φραγκούδη, Κύπρις, Αθήναι 1890, σ. 413.

22. Χρίστου Ταουσιάνη, Αι εκκλησίαι του Ριζοκαρπάσου, Λευκωσία 1983, σ. 116.

23. Α. Στυλιανού, «Οι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 53.

24. Για τα διάφορα σχετικά έγγραφα βλ. Costas Constantinides - Robert Browning, Dated Greek Manuscripts from Cyprus to the year 1570, Nicosia 1993, σ. 5, 36, 58-59, 245.

ναός του χρονολογείται στο 14ο αιώνα²⁵ και πανηγύριζε στις 2 Φεβρουαρίου, μέρα που η Ορθόδοξη Εκκλησία εορτάζει την Υπαπαντή του Χριστού²⁶²⁶. Το 1968 το Τμήμα Αρχαιοτήτων το περιέλαβε στον κατάλογο των μνημείων του τόπου, που κινδύνευαν από ολική καταστροφή, και ανέλαβε τη στερέωση του τρούλου και των τοίχων του.

Την ίδια περίοδο, όπως υποστηρίζεται από ισχυρή τοπική παράδοση, στην κατοχή της μονής του Σινά ανήκαν και τα κτήματα του χωριού Σινά 'Ορος, στην περιοχή της Σολιάς, τα οποία όμως περιήλθαν σταδιακά στους κατοίκους²⁷. Συνδεδεμένες εξάλλου με τη μονή φαίνεται να ήταν και διάφορες άλλες περιοχές, όπως στην Ποταμιού, στο Βουνί και στα Λύμπια, οι οποίες φέρουν το τοπωνύμιο «Σιναϊτικα»²⁸. Απουσιάζουν όμως ιστορικές μαρτυρίες που να φωτίζουν το θέμα. Δύο βουνοκορφές εξάλλου, στα Άρδανα και στο Φτερικούδι, που καλούνται «Σινά 'Ορος» οφείλουν μάλλον την ονομασία τους στη μορφολογία τους²⁹.

25. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Η παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχαιολογία και τέχνη εν Κύπρω κατά τα έτη 1967-1968», Απόστολος Βαρνάβας 41 (1970) 352-354. Για το μετόχιο της Κρινιώτισσας βλ. G. Jeffery, A description of the Historic Monuments of Cyprus, ο.π., σ. 322· K. Άμαντου, Σιναϊτικά Μνημεία Ανέκδοτα, ο.π., σ.37

26. «Η Εκκλησία ήτις είναι αφιερωμένη εις την Παναγίαν την Κρινιώτισσαν της οποίας τελείται εορτή και πανήγυρις την 2αν ημέραν Φεβρουαρίου, διατηρεί την προς το δυτικόν άκρον λιθοδομήν αυτής και μέρος του κεντρικού θόλου, αλλαχού όμως κατέρρευσε...». Βλ. I. Περιστιάνη, Γενική Ιστορία της Νήσου Κύπρου, ο.π., 6. 149.

27. Γιάννη Παπαδοπούλου, «Λαογραφία Κύπρου και Αττικής», Λαογραφική Κύπρος 14 (1984) 94· Κώστα Πιλαβάκη, «Ετυμολογία των πόλεων και των χωριών της Κύπρου», Λαογραφική Κύπρος 8 (1978) 29· G. Jeffery, A Description of the Historic Monuments of Cyprus, ο.π., σ. 285· Ανωνύμου, «Σινά 'Ορος», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 12ος, Λευκωσία 1990, σ. 211.

28. Menelaos Christodoulou - Konstantinos Konstantinides, A complete Gazetteer of Cyprus, Nicosia 1987, σ. 1100.

29. M. Christodoulou - K. Konstantinides, A complete Gazetteer of Cyprus, ο.π., σ. 1100.

Από τα προαναφερθέντα οθωμανικά έγγραφα του Σινά γνωρίζουμε ότι η μονή είχε κτήματα και στην Αμμόχωστο, τουλάχιστον από τις αρχές του 17ου αιώνα³⁰, ενώ από μεταγενέστερα δημοσιεύματα πληροφορούμαστε ότι ανάμεσα στα μετόχια της στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας περιλαμβάνονταν και τα κτήματα που βρίσκονταν γύρω από την περιοχή της Αγίας Αικατερίνης της Φυτέφκειας στην Κρήτου Τέρρα³¹. Η εκκλησία αυτή, που είναι κτίσμα του πρώτου μισού του 16ου αιώνα, περιλαμβάνεται ανάμεσα στις σημαντικότερες εκκλησίες της περιόδου της Λατινοκρατίας, που είναι αφιερωμένες στην Αγία Αικατερίνη. Οι πιο αξιόλογες από τις υπόλοιπες είναι αυτές της Λευκωσίας - το σημερινό τζαμί του Χαϊδάρ Πασά - που είναι κτίσμα του 14ου αιώνα, της Τάλας, που κτίστηκε το 15ο αιώνα και πήρε τη σημερινή της μορφή στα μέσα του 16ου αιώνα³², καθώς καί αυτή των Πυργών, που είναι κτίσμα επίσης του 14ου αιώνα³³.

Στα σιναϊτικά μετόχια στην Κύπρο του 18ου αιώνα αναφέρεται ο ιστορικός Κυπριανός, ο οποίος στο σχετικό κατάλογο περιλαμβάνει αυτά της Αγίας Παρασκευής, της Ελεούσας και του Αγίου Γεωργίου του Ρηγάτη, ενώ τον Άγιο Γεώργιο τον Πυργώτη τον αναφέρει ως μετόχιο του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων³⁴. Πρόκειται για ανακρίβεια, που οφείλεται πιθανότατα σε τυπογραφικό λάθος, αφού ο

30. Π. Χιδίρογλου, «Κατάλογος Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 403.

³¹. «Κάθε τόσο ερχόταν ένας μοναχός από την Αίγυπτο για να κανονίσει τις υποθέσεις του μοναστηριού...». Βλ. Χρυσάνθου Χρύσανθου, «Κινδυνεύει στην Κρήτου Τέρρα το καζίνο του 1870. Χρωστούμε Βερεσέδια», Σελίδες 74 (1993) 66. Αναφορά στο μετόχιο αυτό γίνεται σε κυπριακό εκκλησιαστικό περιοδικό του 1911, οπότε εκποιήθηκε από τον τότε Αρχιεπίσκοπο Σινά Πορφύριο Β'. Βλ. Ανωνύμου, «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 1 (1911) 428.

32. Για τις εκκλησίες αυτές βλ. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Αγία Αικατερίνη», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 1ος, Λευκωσία 1984, σ. 274-275. Για το τζαμί του Χαϊδάρ πασά βλ. επίσης: Ιωάννου Χάκκεττ, Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου, τ. Γ', Πειραιάς 1932, σ. 42.

33. Άντρου Παυλίδη, Η Κύπρος χθές. Γκραβούρες, Κύπρος 1982, σ. 148-149.

34. Αρχιμ. Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, ό.π., σ. 393.

Κυπριανός, σε άλλες σελίδες της ιστορίας του ομιλεί για τη σχέση του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη με το Σινά³⁵. Στην πραγματικότητα μετόχιο του Παναγίου Τάφου ήταν ο Άγιος Γεώργιος ο Ρηγάτης, όπως τεκμηριώνεται από πολλές ιστορικές μαρτυρίες³⁶. Ο Μπάρσκυ, που το επισκέφθηκε το 1735, αναφέρει πως το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων απέστελλε σ' αυτό κάθε τέσσερα χρόνια ένα αγιοταφίτη μοναχό, ο οποίος διαχειριζόταν την κτηματική του περιουσία³⁷.

Προς το τέλος της Τουρκοκρατίας, οπότε άρχισαν με πρωτοβουλία της Κυπριακής Εκκλησίας να ιδρύονται στην Κύπρο ελληνικά σχολεία, οι Σιναΐτες αντιπρόσωποι δεν παρέλειπαν να συνεισφέρουν αξιόλογα χρηματικά ποσά στο κοινό ταμείο. Έτσι, όταν το 1839 η γενική συνέλευση, που έγινε στη Λευκωσία και στην οποία συμμετείχαν ο Αρχιεπίσκοπος Πλανάρετος (1827-1840), οι Μητροπολίτες, καθώς και οι πρόκριτοι του τόπου, αποφάσισε την ίδρυση ελληνικών σχολών στη Λεμεσό και στη Λάρνακα, καθώς και αλληλοδιδακτικών σχολείων στην Πάφο και στην Κερύνεια, η μονή του Σινά προσέφερε για το σκοπό αυτό 300 γρόσια³⁸. Παρόμοιες

35. Αρχιμ. Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, ό.π., σ. 52.

36. Για τον Άγιο Γεώργιο το Ρηγάτη και τη σχέση του με το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων βλ. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Γεωργίου αγίου του Ρηγάτη Εκκλησία», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 4ος, Λευκωσία 1986, σ. 54· Ιωάννου Τσικνοπούλου, Η Ιερά Μονή του Χρυσοστόμου του Κουτζουβένδη και τα ιερά αυτής κτίσματα, Λευκωσία 1959, σ. 132-134· G. Jeffery, A description of the historic Monuments of Cyprus, ό.π., σ. 223· Rupert Gunnis, Historic Cyprus, Nicosia³ 1973, σ. 307. Ο Νεοκλής Κυριαζής στο βιβλίο του για τα μοναστήρια της Κύπρου χρησιμοποιεί ως πηγή του για τη συγγραφή του σχετικού άρθρου την ιστορία του Κυπριανού και υποστηρίζει ότι αυτό ανήκε στο Σινά. Βλ. N. Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρῳ, ό.π., σ. 46-47.

37. Α. Στυλιανού, «Οι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Μπάρσκυ», ό.π., σ. 55-57.

38. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 244· Του ίδιου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρῳ κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας (1571-1878), τ. Α΄, Λευκωσία 1930, σ. 167· Ιερωνύμου Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών

εισφορές έγιναν ξανά το 1850 - 200 γρόσια³⁹ και το 1859 - 500 γρόσια⁴⁰. Αργότερα η μονή όρισε ετήσια συνδρομή, η οποία αρχικά ήταν 12 λίρες Αγγλίας, αλλά αργότερα έγινε 10 λίρες. Μερικές φορές, που τα εισοδήματά της στην Κύπρο δεν ήταν τα αναμενόμενα, οι αντιπρόσωποί της καθυστερούσαν να πληρώνουν την εισφορά τους, γεγονός που δυσχέραινε το έργο των μελών της Σχολικής Εφορείας. Σώζεται επιστολή των τελευταίων, του 1888, προς «τον διευθυντή των εν Κύπρω Σιναϊτικών κτημάτων», με την οποία του ζητείται να πληρώσει τις καθυστερημένες συνδρομές, που ανέρχονταν στο ποσό των 11.560 γροσίων, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις πολλές υποχρεώσεις τους⁴¹.

Μεγάλα ποσά προσέφερε σχεδόν ετησίως από το 1839 και ο Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος Σιναϊτης, ο οποίος καταγόταν από την Κρήτη. Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως το 1839 επιχορήγησε τη λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας με το ποσό των 500 γροσίων⁴², το 1840 με άλλα 500⁴³, το 1841 με 200⁴⁴ και το 1842 επίσης με 200⁴⁵. Σ' αυτόν, ουσιαστικά, οφείλει τη συνέχιση της λειτουργίας του το

Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής κατοχής (1571-1878), Λευκωσία 1930, σ. 57.

39. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 245.

40. Ι. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 64, 101.

41. Θεοδώρου Παπαδοπούλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, Λευκωσία 1991, σ. 321.

42. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 244· Του ιδίου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ.167. Στο σχετικό πίνακα ο Γρηγόριος αναφέρετο ως «Γρηγόριος πρώην Σιναϊτης».

43. Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ. 169· Ι. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 60. Ο Γρηγόριος αναφέρεται στην περίπτωση αυτή ως «πρώην επιστάτης Βασίλειας».

44. Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ. 170· Ι. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 63. Φαίνεται ότι το έτος αυτό ο Γρηγόριος ανέλαβε και πάλι τη διεύθυνση των κτημάτων του Σινά, αφού αναφέρεται ως «Πρωτοσύγκελλος των Σιναϊτικών κτημάτων κύρ Γρηγόριος».

45. Ι. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 64. Και αυτή τη φορά αναφέρεται ως «Πρωτοσύγκελλος των Σιναϊτών».

Παρθεναγωγείο Λευκωσίας, που ιδρύθηκε το 1859, αφού το 1861, όπως πληροφορούμαστε από επιστολή της Σχολικής Εφορείας προς τον πρόεδρο του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, προσέφερε για την κάλυψη των αναγκών του το υπέρογκο για την εποχή ποσό των 10.000 γροσίων⁴⁶. Οι ενέργειές του αυτές συνέτειναν ώστε να περιληφθεί ανάμεσα στους μεγάλους ευεργέτες των σχολείων της πόλης⁴⁷. Ο Γρηγόριος διηγήθηκε αρχικά το μετόχιο του Σινά στη Βασίλεια. Αργότερα, όμως, εγκαταστάθηκε στη Λευκωσία, όπου και διέμενε μέχρι το τέλος της ζωής του. Μετά το θάνατό του, που συνέβη στη Λάρνακα, άφησε με διαθήκη του μεγάλο μέρος της περιουσίας του στο ναό του Αγίου Λαζάρου, καθώς και σε διάφορους συγγενείς και γνωστούς του, όπως και στο Σινά. Η μονή του Σινά όμως διεκδίκησε την περιουσία του, αφού «πάσα κινητή τε και ακίνητος

⁴⁶. «Το δε Παρθεναγωγείον συνέστη κατά πρώτον το 1859, την πρώτην ώθησιν δόντος του Σιναϊτου Κυρίου Γρηγορίου, προσενεγκόντος προς τον σκοπόν τούτον 10.000 γροσίων....». Βλ. Χαραλάμπου Παπαδοπούλου, «Ανέκδοτα Έγγραφα περί των σχολείων Λευκωσίας», Κυπριακά Σπουδαί 19 (1956) 256. Το σχετικό έγγραφο δημοσίευσε ο Θ. Παπαδόπουλος, Κώδιξ σχολείων της Λευκωσίας, ό.π., σ. 204, 430-431. Βλ. επίσης I. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 75,102, 408. Ο Φίλιππος Γεωργίου αναφέρει, λανθασμένα, ως έτος ίδρυσης του Παρθεναγωγείου και χορηγίας των χρημάτων από το Γρηγόριο το 1857. Παρόμοιο λάθος γίνεται και από τον Ιωάννη Χάκκεττ. Βλ. Φιλίππου Γεωργίου, Ειδήσεις ιστορικά περί της Εκκλησίας Κύπρου, Αθήναι 1875, σ. 131· Ιωάννου Χάκκεττ, Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου, τ. Α΄, Αθήναι 1923, σ. 330. Ο Ευέλθων Γλυκύς διορθώνει τη χρονολογία ίδρυσης του Παρθεναγωγείου στη σωστή, 1859, ενώ τη δωρεά του Γρηγορίου την τοποθετεί, λανθασμένα, στις 18 Σεπτεμβρίου 1860 αντί στις 24 Μαΐου 1861, που είναι η ορθή. Βλ. Ευέλθοντος Γλυκύ, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας (1808-1893)», στο βιβλίο: Παγκυπρίου Γυμνασίου, Επετηρίς του Συλλόγου των Τελειοφοίτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου και Διδασκαλείου, Λευκωσία 1917, σ. 52.

⁴⁷. Παγκυπρίου Γυμνασίου, Επετηρίς του Συλλόγου των Τελειοφοίτων, ό.π., σ. 63· Αριστοδήμου Πιλαβάκη, Η Λεμεσός και τα σχολεία της, Λεμεσός 1929, σ. 200· Παγκυπρίου Γυμνασίου, Αναμνηστικόν Λεύκωμα (1893-1993), Λευκωσία 1993, σ.322.

περιουσία, ανήκουσα οιωδήποτε μοναχώ, μετά τον θάνατον τούτου αυτοδικαίως είναι κτήμα της Μονής»⁴⁸. Δεν γνωρίζουμε την τελική κατάληξη της περιουσίας του Γρηγορίου, η διαθήκη του, όμως, είναι ενδεικτική των δεσμών που δημιουργούσαν οι Σιναΐτες στην Κύπρο με τα τοπικά πνευματικά κέντρα.

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960) η κτηματική περιουσία της μονής στην Κύπρο εκποιήθηκε σταδιακά για να περιοριστεί τελικά στην προσοδοφόρο περιοχή της Βασίλειας. Από σκόρπιες ειδήσεις σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής γνωρίζουμε ότι στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα τα μετόχια της Ελεούσας, του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη και του Ψευδά, για μεγάλες χρονικές περιόδους, ενοικιάζοντο στους ντόπιους. Κάποια διαστήματα, όμως, ανάλογα με το ανθρώπινο δυναμικό της μονής, επανδρώνοντο από Σιναΐτες αντιπροσώπους. Καθ' όλη αυτή την περίοδο, οι μοναχοί του Σινά στην Κύπρο δεν

48. Νεοκλή Κυριαζή, «Διαθήκαι και ελεημοσύναι», Κυπριακά Χρονικά 6 (1929) 297-299, όπου δημοσιεύεται η διαθήκη του Γρηγορίου, καθώς και η επιστολή που έστειλε ο τότε Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος προς την εκκλησιαστική επιτροπή του ναού του Αγίου Λαζάρου, με την οποία ενημέρωνε τα μέλη της για τις απαιτήσεις του Σινά. Ο Κυριαζής αναφέρει ότι ο Γρηγόριος ήταν «Έλλην υπήκοος, Ζακύνθιος», γεγονός, όμως, που δεν βρίσκει σύμφωνους τους Γεώργιο Φιλίππου και Ιερώνυμο Περιστιάνη, οι οποίοι αναφέρουν ότι καταγόταν από την Κρήτη. Βλ. Γ. Φιλίππου, Ειδήσεις ιστορικαί περί της Εκκλησίας της Κύπρου, ό.π., σ. 131· I. Περιστιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 75, 408. Πάντως με τη διαθήκη του ο Γρηγόριος κληροδότησε μέρος της χρηματικής του περιουσίας και σε μοναστήρια της Κρήτης, με τα οποία είχε πνευματικούς δεσμούς, όπως επίσης «στους Κρητικούς που πολεμούν», καθώς και στον Κρητικό υπηρέτη του, ενδείξεις, μάλλον, της ορθότητας για την κρητική του καταγωγή. «Ο Σιναΐτης Αρχιμανδρίτης ἡ Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος Παπαδόπουλος» της διαθήκης είναι ασφαλώς το ίδιο πρόσωπο με τον ευεργέτη των Εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας, αφού με το ίδιο όνομα υπογράφει τη δωρεά της 24ης Μαρτίου 1861 προς το Παρθεναγωγείο της πόλης: «Γρηγόριος Πρωτοσύγκελλος Σιναΐτης ο Παπαδόπουλος». Βλ. Θ. Παπαδοπούλου, Κώδιξ Σχολείων της Λευκωσίας, ό.π., σ.431.

είχαν οποιαδήποτε εκκλησιαστική ή πολιτική επιρροή, αλλά ασχολούνταν αποκλειστικά με γεωργικές εργασίες.

Πιο σημαντικά από τα μετόχια που είχε το Σινά στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας ήταν αυτά της Βασίλειας και της Ελεούσας⁴⁹. Εκείνο του Αγίου Γεωργίου είχε αρχικά εκμισθωθεί, το 1879, σε κατοίκους του χωριού Νικόκλεια⁵⁰ και στη συνέχεια στους αδελφούς Αποστολίδη⁵¹, ενώ το μετόχιο του Ψευδά είχε ενοικιαστεί σε ντόπιους⁵². Κατά καιρούς όμως διαχειρίζονταν την κτηματική τους περιουσία Σιναϊτες μοναχοί, όπως το 1894, που διέμενε σ' αυτό ο μοναχός Μελέτιος⁵³. Στο μετόχιο του Αγίου Γεωργίου εγκαταστάθηκαν και πάλι Σιναϊτες μοναχοί, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, πρώτα ο μοναχός Αγάπιος, ο οποίος απεβίωσε το 1933, και στη συνέχεια ο ιερομόναχος Παρθένιος, οι οποίοι πολλαπλασίασαν τις καλλιέργιες του⁵⁴. Τότε ανακαινίστηκε και ο ναός του από τον ιερομόναχο Δανιήλ, ο οποίος διέμενε στο μετόχιο της Βασίλειας⁵⁵.

49. Από έκθεση της επιτροπής για τα εκκλησιαστικά κτήματα γνωρίζουμε ότι το 1897 τα μετόχια της Βασίλειας και της Ελεούσας ήταν επανδρωμένα, ενώ αυτά του Ψευδά και του Αγίου Γεωργίου ενοικιάζοντο, μάλλον, σε κατοίκους των γύρω χωριών. Βλ. Ιω. Χάκκεττ, Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου, τ. Β΄, ό.π., σ. 107,158. Τα ίδια μετόχια λειτουργούσαν και στις αρχές του 20ού αιώνα. Βλ. Κωνσταντίνου Παπαμιχαλόπουλου, Η Μονή του Όρους Σινά, Αθήναι 1932, σ. 371.

50. Ιω. Τσικνοπούλου, Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου, ό.π., σ. 231.

51. Μάγδας Ρίχτερ, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, Λευκωσία 1994, σ. 57.

52. M. Ríchter, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, ό.π., σ. 57.

⁵³. «Η ευσεβής και ενάρετος συμπολίτης ημών Άννα Γ. Νικολαΐδου, επιστρέφουσα οίκαδε εκ του προσκυνήματος του Τιμίου Σταυρού του Θεοκρεμμάστου, προσεβλήθη υπό κεραυνοβόλου αποπληξίας παρά το χωρίον Ψευδά, μεθ' όλας δε τας προς σωτηρίαν αυτής προσπαθείας αμφοτέρων των υιών της, προσκαλεσάντων τον ιατρόν εις το εν τω ρηθέντι χωρίω Σιναϊτικόν Μετόχιον... Η νεκρώσιμος ακολουθία εψάλη υπό του Πανοσιολογιωτάτου Σιναϊτου μοναχού κ. Μελετίου». Βλ. Ένωσις, 7/19.10.1894.

⁵⁴. «Υπό της Ιεράς Μονής του Σινά απεστάλη νέος Οικονόμος του εν Χα Ποτάμι (εν Πάφῳ) Σιναϊτικού Μετοχίου ο Παν. Ιερομόναχος Παρθένιος εις αντικατάστασιν του

Το μετόχιο της Ελεούσας παρήγε κυρίως δημητριακά και τροφοδοτούσε με ικανοποιητικές ποσότητες την κεντρική μονή⁵⁶. Η μεγάλη κτηματική περιουσία του υπήρξε, για κάποιο διάστημα, αντικείμενο διεκδικήσεως από τους κατοίκους της Γιαλούσας, με το δικαιολογητικό ότι οι ίδιοι την είχαν δωρήσει στο Σινά κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, αίτημα όμως που δεν καρποφόρησε⁵⁷. Σε αυτό, συνήθως, διέμενε Σιναΐτης μοναχός, όπως ο Οικονόμος Ιερόθεος, ο οποίος έζησε στα τέλη του περασμένου αιώνα⁵⁸.

Η μεγάλη σε έκταση κτηματική περιουσία του μετοχίου της Αγίας Παρασκευής στη Βασίλεια υποχρέωνε, τις περισσότερες φορές, τον μοναχό, ο οποίος τη διαχειριζόταν, να εκμισθώνει μέρος της σε ντόπιους, ώστε να καλλιεργείται ολόκληρη. Από ένα τέτοιο ενοικιαστήριο έγγραφο, ημερομηνίας 24 Οκτωβρίου 1887, με εκμισθωτή τον Πρωτοσύγκελλο Μελέτιο και ενοικιαστές το Λάμπρο Γεωργίου Μίρμιλλο από το Βαβυλά και τον Οθωμανό Χατζημεχμέταγα Όμπαση από τη Λάπηθο, αντλούμε πολλές ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για τη γεωργοκτηνοτροφική ζωή στο μετόχιο⁵⁹. Φαίνεται ότι ένα μεγάλο μέρος των εσόδων του στηριζόταν κυρίως στα κοπάδια από πρόβατα και κατσίκες, που εκτρέφονταν από τους λαϊκούς υπηρέτες

προς Κύριον εκδημήσαντος μακαριστού μοναχού Αγαπίου...». Βλ. «Χρονικά», Απόστολος Βαρνάβας 5 (1933) 50.

55. Ιω. Τσικνοπούλου, Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου, ό.π., σ. 231.

56. Σώζεται φωτογραφία του μετοχίου του περασμένου αιώνα, όπου φαίνεται και η αποθήκη των δημητριακών. Βλ. Πολιτιστικό Κέντρου Λαϊκής Κυπριακής Τράπεζας, Τετράδια μελέτης της Κύπρου, Λευκωσία 1994, φ. 66α· Μάγδας Ρίχτερ, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, ό.π., σ. 24, 160, Φ. 31.

57. «Μεταξύ των κατοίκων Αιγιαλούσης και του ενταύθα Μοναστηρίου του Σινά Ελεούσης, ανεφύησαν σπουδαίαι διαφοραί περί τινων χωραφίων ευρισκομένων εις θέσιν Σελενιάν...». Βλ. Σάλπιγξ, 21.1.1889.

58. Ο Ιερόθεος απέθανε το 1890. Βλ. Σάλπιγξ, 3.3.1890· Φωνή της Κύπρου, 17/1.3.1890.

59. Κώστα Κύρρη - Φρίξου Καιμακάμη, «Ανέκδοτα έγγραφα από το αρχείον του Δήμου Λαπήθου ως συμβολή εις την ιστορίαν αυτού», Χρονικά της Λαπήθου II (1970) 55-58, 69-73.

του⁶⁰. Εκαλλιεργούντο επίσης ελαιόδεντρα, αμπέλια, σιτηρά, καθώς και φυτά που παρήγαν κολοκάσι και διάφορα άλλα κηπευτικά. Η μεγάλη έκταση της καλλιεργίσιμης γης του μετοχίου επέτρεπε στους κατοίκους, τόσο της Βασίλειας, όσο και των γύρω χωριών, να εργοδοτούνται σε μόνιμη βάση σ' αυτό και να έχουν ένα σταθερό εισόδημα, ώστε να μπορούν να επιβιώνουν κατά τη διάρκεια των δύσκολων χρόνων της Τουρκοκρατίας⁶¹. Παρόμοια σχέση εξακολούθησε να υπάρχει και στα μεταγενέστερα χρόνια. Ταυτόχρονα ο εκάστοτε Σιναΐτης μοναχός, ο οποίος υπηρετούσε στο μετόχιο, έθετε κάτω από την προστασία του την παιδεία του χωριού και ενίσχυε οικονομικά τη λειτουργία του σχολείου⁶². Το 1969, οι τοπικές αρχές εντοίχισαν στο δημοτικό σχολείο αναμνηστική πλάκα σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την προσφορά, που είχε η μονή του Σινά, μέσω των αντιπροσώπων της στην Κύπρο, στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων στο χωριό. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου από τον τότε Αρχιεπίσκοπο Σινά Γρηγόριο (1963-1973)⁶³.

Από επιστολή του Αρχιεπισκόπου Σινά Πορφυρίου Γ΄ (1926-1968), ημερομηνίας 19 Οκτωβρίου 1939, προς τον Άγγλο πρέσβη στην Αίγυπτο γνωρίζουμε ότι οι ελιές,

60. Ο πλούτος του μετοχίου αποτελούσε πρόκληση για τους κακοποιούς, οι οποίοι κατά καιρούς επεδίωκαν να ληστεύσουν την περιουσία του. Στον κυπριακό τύπο του περασμένου αιώνα υπάρχουν μερικά δημοσιεύματα, που αναφέρουν επιθέσεις, με σκοπό τη ληστεία, εναντίον υπηρετών που εργάζονταν σε αυτό: «Προ ημερών κακούργοι άγνωστοι επυροβόλησαν ένα των υπηρετών του εν Βασίλεια επιστάτου των κτημάτων της Μονής Σινά κ. Μελετίου...». Βλ. Φωνή της Κύπρου, 11/23.5.1890.

61. «Το εν Βασίλεια Μετόχιον και οι Αντιπρόσωποι του Σινά επί μίαν εκατονταετηρίδα από το 1821-1921», στον τόμο: Ιωάννου Χατζηιωάννου, Πανελλήνιον Λεύκωμα εθνικής εκατονταετηρίδος, 1821-1921. Η Χρυσή Βίβλος του Ελληνισμού, τ. Στ΄, Αθήναι 1922, σ. 217-219.

62. «Η Μονή Σινά συντηρεί σχεδόν όλον τον εργατικόν κόσμον της Βασίλειας, εκατοντάδες λιρών εξοδεύουσα διά τους εκάστοτε εν τοις κτήμασι της Μονής εργαζομένους. Πλην τούτου ο εκάστοτε Αρχιμανδρίτης παρέχει εκ του ιδίου θυλακίου συνδρομήν αυτού εις το σχολείον του χωρίου του...». Βλ. Φωνή της Κύπρου, 28/11.12.1915.

63. «Ο Αρχιεπίσκοπος Σιναίου εις Κύπρον», Απόστολος Βαρνάβας 30 (1969) 295-296.

που παρήγαν τα μετόχια του Σινά στην Κύπρο, είχαν για τη σιναϊτική αδελφότητα τη μεγαλύτερη πρακτική αξία από ότι τα υπόλοιπα γεωργικά προϊόντα παραγωγής⁶⁴. Αποτελούσαν άλλωστε βασικό είδος διατροφής για τους μοναχούς, κατά τις μακρές περιόδους νηστείας, ενώ το λάδι τους εχρησιμοποιείτο, τόσο για τη διατροφή, όσο και για το άναμμα των κανδηλιών. Εξαιτίας της έναρξης, όμως, του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, οι αγγλικές αποικιοκρατικές αρχές απαγόρευσαν την εξαγωγή ελαιόλαδου από την Κύπρο με αποτέλεσμα η μονή να στερηθεί τις 500 οκάδες, που παρήγαν τα τέσσερα μετόχια του Σινά στο νησί. Για το λόγο αυτό ο Πορφύριος ζητούσε από τον Άγγλο πρέσβη να ενεργήσει, ώστε να επιτραπεί η εξαγωγή τους, αίτημα που έγινε, τελικά, δεκτό.

Οι γενικότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του αιώνα μας, κατέστησαν ασύμφορη την καλλιέργεια των κτημάτων της μονής και έτσι το 1911 εκποιήθηκαν αυτά της Αγίας Αικατερίνης της Φυτεύκειας στην Κρήτου Τέρρα⁶⁵, το 1917 αυτά στη συνοικία Άγιος Λουκάς της Αμμοχώστου⁶⁶, στα τέλη της δεκαετίας του 1930 το μετόχι του Ψευδά⁶⁷ και στις αρχές της ανεξαρτησίας ο Άγιος Γεώργιος ο Πυργώτης και η Ελεούσα του Ριζοκαρπάσου, που αγοράστηκε έναντι ποσού 40.000 λιρών από την εκκλησιαστική επιτροπή της μονής

64. Κρατικό Αρχείο Κύπρου, SA1: 1614/1939.

65. «Τη 16η του μηνός ανεχώρησεν εκ Λεμεσού επιστρέφων εις την Μονήν αυτού ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Σιναίου κ. Πορφύριος. Η Α.Σ. κατά την εν Κύπρω διαμονήν αυτής επεσκέψατο την εις διάφορα τμήματα της νήσου κτημοσύνην της Ιεράς Μονής του όρους Σινά, την Λεμεσόν, την Πάφον, και την Ιεράν Μονήν Κύκκου, ένθα και ετέλεσεν την Θείαν Λειτουργίαν, πανταχού γενόμενος δεκτός μετά ενδείξεων τιμής. Η Α.Σ. εξεποίησεν, αντί 1050 λιρών Αγγλίας, το εν Κρήτου Τέρρα της Πάφου μετόχιον του Σινά εις τους κατοίκους των πέριξ χωρίων». Βλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 1 (1911) 428.

66. «Υπό του αντιπροσώπου της Ιεράς Μονής του Σινά κ. Π. Κωνσταντινίδου επωλήθησαν τα εν Αμμοχώστω και εις την συνοικίαν αγίου Λουκά ευρισκόμενα κτήματα της Μονής ταύτης». Βλ. «Κυπριακά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 8 (1918) 64.

67. N. Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρω, ό.π., σ. 160.

του Αποστόλου Ανδρέα⁶⁸. Στην κυριότητα της μονής του Σινά παρέμεινε μέχρι το 1974 η Αγία Παρασκευή της Βασίλειας, οπότε, μετά την τουρκική εισβολή του καλοκαιριού της χρονιάς εκείνης, η περιοχή, όπου βρίσκεται, κατελήφθη από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής, με αποτέλεσμα η πρόσβαση σε αυτό να καταστεί αδύνατη. Σήμερα στη μονή του Σινά, από τα πολλά πλούσια μετόχια που είχε στο παρελθόν, απέμεινε μόνο το μικρό εκκλησάκι της «Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών» στη Λευκωσία⁶⁹.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Απόστολος Βαρνάβας», τόμ. 60 (Λευκωσία 1999), σ. 492-504.

68. Χρ. Ταουσιάνη, Αἱ εκκλησίαι του Ριζοκαρπάσου, ὥ.π., σ. 116.

69. Σχετική επιγραφή, που βρίσκεται στο ναό μας πληροφορεί τα ακόλουθα: «Ανοικοδομηθείς εκ βάθρων ο ιερός ούτος ναός της Αγίας ενδόξου, μεγαλομάρτυρος και πανσόφου Αικατερίνης δαπάναις της Ιεράς Μονής του Αγίου και Θεοβαδίστου Ὁρους Σινά επιστατούντος του εκ Κύπρου Αρχιμανδρίτου Διονυσίου Ερωτοκρίτου Σιναϊτου καθιερώθη εις την Θείαν Λατρείαν εν ἑτει σωτηρίω 1982 μηνί 15 Ιουνίω υπό του Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου Σινά κ.κ. Δαμιανού του εξ Αταλάντης».